

Comparative Patronage: Conceptual Definitions in Social, Cultural, and Political Contexts

Supwat Papassarakan

Independent Scholar

Abstract

The concept of patronage is commonly interpreted within the domains of the social economy, culture, and politics. In political contexts, it is often perceived more negatively than positively. This article seeks to examine both the positive and negative dimensions of patronage to provide a more balanced understanding. It also compares interpretations of patronage across historical and contemporary contexts, with particular attention to Thai society and politics. The analysis highlights varying assumptions underlying the concept of patronage and proposes a deeper theoretical understanding that extends beyond conventional interpretations.

Keywords

patronage, society, culture, politics, patronage system

CORRESPONDING AUTHOR

Supwat Papassarakan, 68/132 Soi 16 Phuksa 33, Tombon Bang Ma Nang
Bang Yoi District, Nonthaburi Province, 11140 Thailand E-mail: Sup_w_at@hotmail.com
© College of Local Administration, Khon Kaen University. All rights reserved.

แนวคิดอุปถัมภ์เชิงเปรียบเทียบ: นิยาม ในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและ การเมือง

ศุภวัฒน์ ปภัสสรกาญจน์

นักวิชาการอิสระ

บทคัดย่อ

คำว่า “อุปถัมภ์” มักถูกตีความในบริบททางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม และการเมือง โดยเฉพาะการให้ความหมายทางการเมือง ถูกมองในเชิงลบมากกว่าเชิงบวก บทความนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะสำรวจนิยามทั้งแง่บวกและแง่ลบของคำว่าอุปถัมภ์เพื่อให้เข้าใจถึงนัยของการอุปถัมภ์ในขอบเขตข้างต้นได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้บทความจะเปรียบเทียบนิยามคำว่าอุปถัมภ์ในบริบททั้งทางประวัติศาสตร์และบริบทของการเปลี่ยนแปลงปัจจุบัน รวมถึงการนำเสนอถึงความเห็นที่เกี่ยวข้องกับการอุปถัมภ์ในสังคมและการเมืองของไทย การวิเคราะห์นิยามคำว่าอุปถัมภ์จะพิจารณาว่า ถูกตีความภายใต้ฐานคติอะไร ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจแนวคิดดังกล่าวอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

คำสำคัญ

อุปถัมภ์, เศรษฐกิจสังคม, วัฒนธรรม, การเมือง, ระบบอุปถัมภ์

บทนำ

เมื่อก้าวถึงคำว่า “อุปถัมภ์” (Patronage) ทำให้ต้องพิจารณาความหมาย ที่มาและพัฒนาการในการให้ความหมาย ย้อนไปในช่วงเวลาของศตวรรษที่ 13 จะพบว่า นิยามมีลักษณะนิยามที่หมายถึง การอุปถัมภ์โดยนักบวชผู้อุปถัมภ์ ซึ่งเป็นความเชื่อทางศาสนา โดยนำมาจากคำว่า Patronus อันเป็นรากศัพท์จากภาษาละติน ขณะที่รากศัพท์จากภาษาฝรั่งเศส ในปลายศตวรรษที่ 14 หมายถึงสิทธิในการเสนอบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้ดำรงตำแหน่งในคริสตจักร ต่อมาในศตวรรษที่ 1550 คำว่าอุปถัมภ์หมายถึงผู้ให้การอุปถัมภ์ด้วยการใช้อิทธิพลสนับสนุนหรืออุปถัมภ์แก่ผู้อื่น (Harper, 2001-2025) ขณะเดียวกัน การให้คำจำกัดความในเชิงสังคม วัฒนธรรม เป็นการสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งเปรียบดั่งพ่อให้การอุปถัมภ์แก่ลูกหรือผู้ปกครองให้การอุปถัมภ์แก่บุตรหลาน (Hiebert, 1986, p 124) อีกด้านหนึ่งเป็นคำจำกัดความทางเศรษฐกิจสังคมที่นำไปใช้ให้ความหมายในทางธุรกิจซึ่งเป็นนิยามเชิงบวกว่าการอุปถัมภ์คือการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าด้วยความซื่อสัตย์ จริ่งใจกับลูกค้า (Jennifer, 2024, pp 9-11) อย่างไรก็ตาม การนำคำว่า อุปถัมภ์ไปใช้ในทางการเมืองกลับเป็นไปในทางตรงกันข้าม อันเป็นสาเหตุทำให้เกิดอคติด้านลบกับคำว่าอุปถัมภ์มากกว่าอคติด้านบวกโดยเฉพาะในปัจจุบัน

ดังนั้น บทความนี้จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะนำเสนอถึงแนวคิดของคำว่าอุปถัมภ์ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายทั้งแง่มุมทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมและการเมือง โดยจะนำเสนอ แนวคิด ความหมาย การเปรียบเทียบแนวคิด ความหมายของคำว่าอุปถัมภ์ในแต่ละบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในอดีตและปัจจุบัน การนำไปใช้ รวมทั้ง การนำคำว่าอุปถัมภ์มาใช้ในสังคมไทยและการเมืองไทย ซึ่งจะสามารถสะท้อนถึงลักษณะของฐานคติ (Assumption) ของผู้ให้ความหมาย และจะทำให้เกิดความเข้าใจคำว่าอุปถัมภ์ได้ลึกซึ้งมากขึ้น

แนวคิดเชิงเปรียบเทียบของคำว่าอุปถัมภ์

นิยามของคำว่าอุปถัมภ์ ตามความหมายที่ให้โดย Buldick ใน Oxford Dictionary (2015, p 44) หมายถึง การให้ความช่วยเหลือทางการเงินหรือวัสดุอื่นแก่ศิลปิน โดยบุคคลผู้ร่ำรวยหรือโดยสถาบันสาธารณะ เพื่อเป็นการตอบแทนในการสร้างความบันเทิงและเป็นการให้ความสำคัญต่อศักดิ์ศรีหรือแสดงความเคารพต่อเหล่าศิลปิน ช่วงเวลาต่อมาในศตวรรษที่ 18 ตลาดการพิมพ์เกิดขึ้น แต่การอุปถัมภ์ยังคงดำเนินต่อไปในรูปแบบสมัยใหม่ ด้วยการให้การสนับสนุนธุรกิจการละคร การสร้างงานศิลปะโดยได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาล แต่นัยของความหมายนี้จะค่อนข้างในด้านลบมากกว่าด้านบวก อย่างไรก็ตาม การพิจารณาถึงนิยามดังกล่าวจำเป็นต้องพิจารณาแนวคิดของบริบทในอดีตและการเปลี่ยนแปลงสู่บริบทของการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ต่อไป

แนวคิดอุปถัมภ์ในยุคยุโรปยุคกลาง

ในยุคกลางตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 12 เป็นต้นไป อิทธิพลของคริสตจักรจะมีต่อสังคมสูงมาก บุคคลใดก็ตาม ที่สมัครใจเข้าสู่ศาสนาจักรจะได้รับการสนับสนุนและให้การอุปถัมภ์คำชู นำไปสู่ความยั่งยืนในการดำรงชีวิต และทำให้เกิดความโดดเด่นทางสังคมโดยเฉพาะการแสดงบทบาททางสังคมผ่านประเพณีและวัฒนธรรมทางสังคมนั้น ๆ วัดหรือคริสตจักร จะได้รับที่ดินจากการบริจาคจากกษัตริย์ ขุนนาง สตรีผู้สูงศักดิ์ทางสังคม นอกจากนั้น กษัตริย์ ยังให้ที่ดินแก่ประชาชนผู้ที่อยู่ใต้ปกครองเพื่อการผลิต การดำรงชีวิต และการแลกเปลี่ยนผลผลิตกับการได้รับการดูแลภายใต้การปกครองนั้น สะท้อนให้เห็นการแลกเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจและสังคม ที่ใช้ระบบ ระเบียบวินัย โดยเฉพาะความจงรักภักดี ความกตัญญูต่อผู้มีบุญคุณ เป็นกลไกการควบคุม ทั้งนี้ จะมีคริสตจักรเป็นศูนย์กลางภายใต้ความเชื่อที่ว่า วัด อารามเป็นของขวัญจากพระเจ้า ทำให้เกิดการหล่อหลอมของวิถีวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน (Willinsky, 2018) หนังสือเรื่อง “Anthropological Insights for Missionaries” (Hiebert, 1986, p 124) อธิบายถึงการอุปถัมภ์ว่า ผู้อุปถัมภ์เป็นเสมือนพ่อ แม่ผู้ปกครองซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบต่อผู้ที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์อย่างยั่งยืน ผู้รับการอุปถัมภ์จึงสามารถร้องขอสิ่งต่างๆ จากผู้อุปถัมภ์ได้ ขณะเดียวกันผู้ที่ได้รับการอุปถัมภ์จะต้องมีความจงรักภักดีต่อผู้อุปถัมภ์ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีบุญคุณ และจะได้รับเกียรติ และอำนาจบางประการจากสังคม

หากย้อนไปยังยุคอาณาจักรโรมันก่อนที่จะเข้าสู่ยุคกลางของยุโรป การอุปถัมภ์คือความผูกพันในรูปแบบผลประโยชน์ของกลุ่มการเมือง และถือเป็นกระแสหลักในวิถีชีวิตของภาคประชาชน มีการควบคุมผ่านระบบอุปถัมภ์ และแม้ว่าสิ้นยุคโรมันไปแล้ว ระบบอุปถัมภ์ยังคงฝังรากลึกสู่สังคมยุโรปในยุคกลาง (Parker, 1991, pp 140-152) ทำให้คริสตจักรมีอิทธิพลต่อสังคมและวัฒนธรรมและมีบทบาทที่สำคัญต่อสังคม เศรษฐกิจของยุโรปตลอดยุคกลางระบบอุปถัมภ์ในยุคยุโรปยุคกลางโดยเฉพาะหลังยุคกลาง

ก่อให้เกิดการสนับสนุนทางสังคม และสิ่งสำคัญซึ่งเป็นมรดกตกทอดทางศิลปะ วัฒนธรรมสู่ยุคปัจจุบัน (Parker, 1991, pp 140-152)

รูปแบบความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่สามารถพิจารณาได้จากระบบการพึ่งพากันระหว่างขุนนางกับประชาชนในยุคกลาง ได้แก่ รูปแบบการอุปถัมภ์ภายใต้ ระบบฟิวดัล (Feudalism) หรือระบบศักดินา ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้การปกครอง โดยขุนนางท้องถิ่นกับประชาชนผู้ขาดที่พึ่งพิง หากมีการรุกรานของนานาอารยชน ในสภาวะรัฐบาลกลางอ่อนแอ บุคคลทั้งสองกลุ่มจึงได้สร้างความสัมพันธ์ดังกล่าวขึ้น โดยมีที่ดินเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ-สังคมระหว่างผลผลิตทางการเกษตรกับการได้รับการพึ่งพิงจากผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินเพื่อให้ได้รับความปลอดภัยในการดำรงชีวิต (Kolhatkar, 2024) ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์อีกรูปแบบหนึ่งคือ รูปแบบอุปถัมภ์ภายใต้ระบบแมนเนอร์ (Manorialism) โดยประชาชนทั้งภายในแมนเนอร์และภายนอกแมนเนอร์จะพึ่งพาตนเองด้วยการประกอบการเกษตรเป็นหลัก เจ้าของที่ดินมีที่ดินซึ่งเป็นเครื่องมือในการผลิตผลผลิตทางการเกษตรให้แก่ประชาชนภายในแมนเนอร์ ประชาชนจะมีที่อยู่อาศัยรายล้อมรอบ ๆ ปราสาทหรือเรียกว่า คฤหาสน์แมนเนอร์ซึ่งภายในคฤหาสน์ จะมีข้าทาสบริวารมากมาย แมนเนอร์จะมีอาณาเขตค่อนข้างใหญ่ มีป้อมปราการและคูน้ำล้อมรอบเพื่อป้องกันการรุกรานจากศัตรู ภายนอกแมนเนอร์ หรือนอกป้อมปราการหรือคูน้ำจะมีหมู่บ้าน ประกอบด้วย วัด โบสถ์ บ้านเรือนของประชาชน โรงเรียน และไกลออกไปจะเป็นที่อยู่ของชาวไร่และชาวนา รูปแบบความสัมพันธ์กับกลุ่มประชาชนภายนอกแมนเนอร์ จะมีลักษณะที่ไม่แตกต่างจากระบบฟิวดัลมากนัก คือการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต (Pollard, 2024) รูปแบบสุดท้าย ได้แก่ ระบบวีรคติ (Chivalry) เป็นระบบคุณธรรม เน้นความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี การให้ความช่วยเหลือคนที่อ่อนแอกว่า หรือผู้ที่ถูกกดขี่ ระบบคุณธรรมจะประกอบด้วย ความเสียสละ ความยุติธรรม ความมีระเบียบวินัยและมีคุณสมบัติของความสุภาพอ่อนโยน การสำรวมกริยาวาจา (Charoen, 1998, pp. 65-92) ระบบนี้ได้รับอิทธิพลของศาสนาจักรโดยตรง ด้วยการสร้างความเชื่อในพระเจ้า กลุ่มคนผู้สร้างความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ในระบบนี้ได้แก่ พระ นักรบซึ่งเรียกว่าอัศวิน นักศิลปะ นักร้อง นักดนตรี ผู้เร่ร่อน โดยกลุ่มนักศิลปะ นักร้อง นักดนตรีและผู้เร่ร่อนจะได้รับการสนับสนุนจาก ขุนนาง กลุ่มอัศวินและศาสนจักร จนทำให้เกิดการสร้างผลงานทางศิลปกรรมและดนตรีเป็นมรดกตกทอดที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมสู่ปัจจุบัน จะเห็นว่าลักษณะของแมนเนอร์ และคริสตจักรมีลักษณะที่คล้าย ๆ กับสังคมไทยในอดีตที่รัฐหรือผู้ปกครองมีการแลกเปลี่ยนผลผลิตกับประชาชนที่พึ่งพาตนเองกับการเกษตรเพื่อให้ได้อยู่ภายใต้ความคุ้มครองในด้านความมั่นคงปลอดภัย และมีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน พระจะได้รับการเคารพยกย่องจากประชาชนทั่วไป รวมทั้งมีอิทธิพลต่อผู้ปกครองหรือกษัตริย์ด้วย (Rakwongwan, 2009, pp. 33-42)

แนวคิดอุปถัมภ์และพัฒนาการทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง

การเริ่มต้นทางความคิดที่ไร้ขอบเขตเริ่มตั้งแต่ในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาเป็นต้นมา สิ่งที่ตามมาคือการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง สิ่งเหล่านี้ต่างมีกลไกที่ถูกสร้างเป็นระบบอุปถัมภ์เพื่อการดำรงรักษาระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองดังกล่าวไว้ อย่างไรก็ตาม การมองถึงสาระสำคัญของระบบอุปถัมภ์ผ่าน ระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มักเป็นการมองในด้านลบมากกว่าด้านบวกเสมอมา

การอุปถัมภ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา

ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา (Renaissance) เป็นยุคที่ศิลปะเฟื่องฟูมาก ทั้งการผลิตรูปปั้น จิตรกรรมฝาผนัง แทนบูชา และภาพเหมือน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ที่ผู้ผลิตผลผลิตมีเป้าประสงค์ในการผลิตเพื่อค่าจ้างจากผู้จ้างที่ต้องการผลงานตามความต้องการของตน ดังนั้น การผลิตจึงเป็นการผลิตเพื่อสนองตอบสิ่งที่ผู้ว่าจ้างไม่ว่าจะเป็นการสนองตอบด้านความรู้สึก ความประทับใจ การใช้ทรัพยากรที่มีค่า เป็นต้น ในยุคนี้มีคติความเกิดขึ้นระหว่างผู้ว่าจ้างและผู้รับจ้างผลิตมากมาย เนื่องจากผลงานไม่เป็นที่พอใจจากผู้ว่าจ้าง การจ้างส่วนใหญ่จะมีสัญญาจ้างที่ผูกมัดว่าผู้ผลิตจะต้องผลิตตามความต้องการของผู้ว่าจ้างอย่างแท้จริง (Cartwright, 2020) จะเห็นว่า สิ่งดังกล่าวเป็นการสนับสนุนด้านทรัพยากรทุนรวมทั้งทรัพยากรที่มีค่าเพื่อให้ผู้ผลิตผลิตตามความต้องการของผู้ว่าจ้าง ภายใต้หลักอุปถัมภ์ ซึ่งประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเที่ยงตรงตามระเบียบและกฎหมายที่วางไว้เพื่อเป็นบรรทัดฐานทางสังคม และเมื่อใดก็ตาม หากผลผลิตไม่สามารถผลิตได้ตามความต้องการของผู้ว่าจ้าง ผู้ผลิตจำเป็นต้องแก้ไขให้ตรงตามความต้องการนั้น สิ่งดังกล่าว ทำให้เกิดขึ้นงานและผลงานที่มีชื่อเสียงมากมาย รวมทั้งทำให้ผู้ผลิตมีชื่อเสียงในฐานะผู้ผลิตผลงานทางศิลปะและสถาปัตยกรรมที่ล้ำค่าและสมบูรณ์แบบหลายชิ้นงาน ซึ่งได้ปรากฏให้เห็นจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ Kilroy-Ewbank, & Graham (2024) ให้ความเห็นว่า ผู้ผลิตชิ้นงานหรือเรียกว่าศิลปินที่มีชื่อเสียงหลายคนผลิตผลงานศิลปะ และสถาปัตยกรรมที่สวยงาม สะท้อนวัฒนธรรม มีคุณค่าทางสังคม โดยอยู่ภายใต้กระบวนการที่ซับซ้อนและมีการอุปถัมภ์เข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้น ศิลปินที่ผลิตชิ้นงานจึงไม่ได้ผลิตชิ้นงานเพื่อจุดประสงค์หรือประโยชน์ในเชิงศิลปะเท่านั้น แต่ยังมีจุดประสงค์ด้านเศรษฐกิจอยู่ด้วย ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดที่นำเสนอโดย Cartwright (2020) และ Kilroy-Ewbank, & Graham (2024) ยังให้ความคิดเห็นต่อนิยามของคำว่าอุปถัมภ์ต่อไปอีกว่า เป็นความสัมพันธ์ที่สะท้อนแนวคิดความเป็นพ่อและลำดับปิตาธิปไตยของสังคมในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา ซึ่งมนุษย์มีหน้าที่สองประการในชีวิตคือ การให้กำเนิดและการสร้างผู้ชายให้มีอำนาจทางสังคมและการเมืองขั้นต้น ทิศนคติต่อการอุปถัมภ์ทางศิลปะคือการแสวงหาของเพศชาย อย่างไรก็ตาม การอุปถัมภ์ไม่ได้มีเพียงแค่เพศชายเท่านั้น แต่จะเห็นถึงการที่สตรีสูงศักดิ์สนับสนุนหรืออุปถัมภ์ต่อศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม นั้นด้วย

แนวคิดอุปถัมภ์ทางเศรษฐกิจ-สังคม

ในทางสังคมแนวคิดอุปถัมภ์ถือเป็นรากฐานของระบอบสังคมและได้รับการจัดโครงสร้างโดยสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรม แนวคิดดังกล่าว Sacco, et al (2018) เสนอว่า ในยุคกลางและในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์ในเชิงสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม และตกทอดมาสู่ในยุค 2.0 ด้วยรูปแบบการอุปถัมภ์ที่ปรากฏบนแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียที่ใช้สื่อสารทางวัฒนธรรม การเข้าถึงสื่อทางวัฒนธรรมทำได้ง่าย เกิดการเปลี่ยนแปลงของการอุปถัมภ์ในยุค 3.0 โดยมาจากการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมทางสังคม ด้วยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการผลิตทำให้เกิดการผลิตเนื้อหาจำนวนมากและราคาถูกลง ความต้องการอุปถัมภ์ทางกายภาพลดลง ในยุค 3.0 มีความพยายามสนับสนุนให้เกิดวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม มีความพยายามเสริมสร้างศักยภาพของมนุษย์ให้สูงขึ้นด้วยระบบอุปถัมภ์ Bendix (2015, pp 219-234) ได้นำเสนอถึงการใช้อยู่ประโยชน์ของระบบอุปถัมภ์เพื่ออนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมโลกไว้ในหลาย ๆ ประเทศ ทำให้เห็นถึงการเชื่อมโยงของศักยภาพในระบบอุปถัมภ์ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ศิลปะ สุนทรียภาพ ซึ่งทำให้เกิดการดึงดูดให้มีการสนับสนุนทั้งฝ่ายผู้ที่มีทรัพยากรด้านทุน

และฝ่ายชุมชนซึ่งเต็มใจเข้ามาสนับสนุนด้วยการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกดังกล่าวไว้ ซึ่งองค์กรยูเนสโกตระหนักถึงการนำระบบอุปถัมภ์มาใช้เพื่อให้เกิดการสนับสนุนการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมได้เป็นผลสำเร็จในหลายประเทศ การสร้างระบบอุปถัมภ์ทางวัฒนธรรมในยุโรปก็กำลังเป็นที่ได้รับการยอมรับและกำลังพัฒนาไปสู่กลยุทธ์เพื่อให้เกิดการอุปถัมภ์ทั้งด้าน ศิลปะดนตรี โดยเฉพาะด้านวิชาการ ซึ่งการที่จะทำให้เกิดได้รับการอุปถัมภ์จำเป็นต้องมีความคิดริเริ่ม มีความกล้าหาญ มีความมั่นใจ และมีความชัดเจนในส่วนของการทำงานส่วนต่าง ๆ ว่าจะทำงานอะไรบ้าง (One-day conference, 2024)

การศึกษาถึงระบบอุปถัมภ์โดยวิเคราะห์ถึงการได้รับการอุปถัมภ์ทำให้เกิดมรดกทางวัฒนธรรมของ Crozier (2022, pp 41-51.) พบว่า ในกระบวนการอุปถัมภ์ในศตวรรษที่ 20 มีการระบุกลุ่มตัวอย่างของผู้อุปถัมภ์ 15 ราย เข้าสู่ระบบความเชื่อมโยงในการอุปถัมภ์และกลุ่มตัวอย่างผู้ได้รับการอุปถัมภ์ที่เป็นหญิงมีทั้งหมด 12 ราย แต่ไม่ได้ระบุจำนวนตัวอย่างที่เป็นชาย อย่างไรก็ตาม พบว่า การเชื่อมโยงของการอุปถัมภ์เป็นผลมาจาก แรงจูงใจในแง่อัตลักษณ์ทางสังคม การแลกเปลี่ยน การสร้างสรรค์ร่วมกัน Chareonwongsak (2017) ให้ความเห็นในทางตรงกันข้ามว่า หากการเชื่อมโยงของการอุปถัมภ์เป็นไปในด้านลบ ซึ่งหมายถึงการเกิดองค์ประกอบด้านลบทางวัฒนธรรม จะทำให้เกิดอุปสรรคของการพัฒนาและเป็นอุปสรรคต่อการสร้างนวัตกรรม เช่น การสนับสนุน หรือการอุปถัมภ์ให้เกิดการลอกเลียนแบบประสิทธิภาพและผลิตภัณฑ์ที่แพร่กระจายในสังคมโดยไม่คำนึงถึงการสร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยีซึ่งเป็นของตนเอง

ในทางเศรษฐกิจ การอุปถัมภ์ทางเศรษฐกิจ อาจมองเห็นได้จากบริบทระหว่างประเทศ ซึ่งมักมีความหมายที่เกี่ยวข้องทางการเมืองซึ่งเป็นการครอบงำทางการเมืองจากประเทศผู้อุปถัมภ์ต่อประเทศที่ได้รับการอุปถัมภ์ (Wang, 2022) การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ อาจมีนักการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นการอุปถัมภ์แบบพวกพ้อง ซึ่ง Phokinbunyarat (2013, Abstract) ได้นำเสนอถึงระบบอุปถัมภ์ในประเทศลาวจากมิติทั้งทางวัฒนธรรม และการบริหารจัดการจากระบบเครือข่ายที่มาจากการใช้อำนาจบริหารส่วนกลาง ระบบดังกล่าวถือเป็นปัจจัยของความสำเร็จในการบริหารจัดการภายใต้ระบอบสังคมนิยมของประเทศลาว

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาคำว่า อุปถัมภ์ที่ใช้กับการดำเนินธุรกิจขององค์กรภาคเอกชน โดยเฉพาะการให้ความหมายในเชิงกลยุทธ์ด้านธุรกิจนั้นถือว่า ลูกค้านับเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์แก่ผู้ประกอบการในฐานะผู้ให้สิ่งสนับสนุน (Longman, 2024) การสนับสนุนหรือการอุปถัมภ์ของลูกค้า นั้น Njelita and Anyasor (2020, pp 54-76) เสนอว่า การอุปถัมภ์ทางธุรกิจ คือความเต็มใจของลูกค้าในการซื้อสินค้าหรือใช้บริการสินค้ามากขึ้นและมอบสิ่งที่ดีให้กับร้านค้า มีการบอกต่อเพื่อให้ผู้อื่นมาใช้บริการหรืออุดหนุนร้านค้ามากขึ้นในอนาคต นอกจากนี้ Donovan & Rossiter (1982, pp 34-57) ให้แนวคิดไว้ว่า ผู้ให้บริการต้องเข้าใจความตั้งใจที่จะอุดหนุนหรือการอุปถัมภ์ของลูกค้าเป้าหมายอย่างถ่องแท้ เพื่อคาดการณ์ถึงพฤติกรรมในอนาคตของลูกค้า ทั้งในมิติทางการเงินและสิ่งที่ไม่ใช่มิติทางการเงิน การจัดการอุดหนุนของลูกค้าอาจใช้ปริมาณการเข้าใช้บริการร้านค้าจากลูกค้า ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ Renart (2001, pp 75-83) ในบทความ Relationship Marketing: Gaining Competitive Advantage Through Customer Satisfaction and Customer Retention กล่าวถึงกลยุทธ์การอุปถัมภ์และความภักดี และการทำความเข้าใจพฤติกรรมและทัศนคติผลลัพธ์ของโปรแกรมรักษาลูกค้าไว้ แผนการรักษาลูกค้าที่มีรูปแบบของการตลาดเชิงสัมพันธ์จะเป็นการเน้นผลลัพธ์ทางพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ กลยุทธ์ และพื้นฐานทางสังคมโดยเฉพาะการบริการด้วย ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม จะ

สามารถสร้างการอุปถัมภ์จากลูกค้าได้ในระยะยาว (Morgan, et al, 2000, pp 71-87) ซึ่งสอดคล้องต่อข้อสรุปของ Deborah and Okechukwu (2023, pp 1-20) ที่ว่า การนำกลยุทธ์ด้าน การสื่อสารภายในองค์กร ความสัมพันธ์กับสื่อและชุมชนเป็นสิ่งกำหนดที่สำคัญต่อการอุปถัมภ์ของลูกค้าภายใต้สภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่มีการแข่งขันสูง ก่อนหน้านั้น Nennaatona and Ezema (2016, pp 63-74.) ได้เสนอถึงการสร้างกลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อสร้างการอุปถัมภ์ของลูกค้าต่อผู้ให้บริการอาหารด้วยการสนองตอบต่อความคาดหวังของลูกค้า ได้แก่ คุณภาพอาหารและทำเลที่ตั้ง เมื่อลูกค้ามีความคาดหวังในการบริการนั้น ๆ ลูกค้าจะประเมินการให้บริการในด้านต่าง ๆ เช่น ความตั้งใจในการให้บริการ คุณภาพของบริการ และสินค้า (Briggs et al, 2007, pp 1144-1151) การส่งมอบสินค้าแก่ลูกค้า การตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมของลูกค้าทันทั่วทั้งที่และเป็นธรรมชาติ ทั้งนี้เพื่อรักษาและก่อให้เกิดความภักดีของลูกค้า (Chinyere, & Chituru, 2020, pp 18-32.)

แนวคิดการอุปถัมภ์ทางเศรษฐกิจ การเมืองและการบริหารภาครัฐ

การอุปถัมภ์ทางการเมือง รวมทั้งในทางการบริหารสาธารณะถือเป็นสิ่งชั่วร้าย ที่ไม่สามารถยอมรับได้ เนื่องจากการอุปถัมภ์ดังกล่าวล้วนเป็นการอุปถัมภ์เพื่อการทุจริตในทางการเมืองและการบริหารราชการ ดังกรณีศาลยุติธรรมในเทศมณฑลหรือเคาต์ในโอลิอนอยส์ของรัฐชิคาโก สหรัฐอเมริกา ซึ่งได้มีการกำหนดกฤษฎีกาเพื่อไม่ให้เกิดการอุปถัมภ์ในคดีที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและการบริหารราชการ อย่างไรก็ตาม การละเมิดจริยธรรม การละเมิดสัญญา การปกปิดการกระทำผิด การเรียกเก็บเงินบริจาค ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Hamilton, 2010, pp 137-165) นอกจากนี้ การที่นักการเมืองเข้าไปแทรกแซงการบริหารหน่วยงานรัฐ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่หรือข้าราชการไม่ปฏิบัติตามหรือไม่สนับสนุนนโยบายของพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาล นักการเมืองผู้มีอำนาจมักใช้อำนาจในการปลดเจ้าหน้าที่หรือข้าราชการโดยไม่เป็นธรรม หรือปลดออกจากราชการเนื่องจากปฏิเสธที่จะเปลี่ยนแปลงความภักดีต่อพรรคการเมือง ซึ่งระบบอุปถัมภ์อาจทำให้การตัดสินใจผิดพลาดไปจากสิ่งที่ควรจะเป็น (Robert, 1975, pp 725-740) รูปแบบอุปถัมภ์ตามทัศนะของ Ugyel (2014, pp 109-22) การอุปถัมภ์มีรูปแบบ 8 รูปแบบ ได้แก่ 1) ลักษณะของระบบอุปถัมภ์ (Spoils System) ที่มีการสนิทสนมและการรู้จักมักคุ้นกันเป็นส่วนตัว 2) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมืองที่มีลักษณะนายกับบ่าว 3) สถานะผู้นำระดับสูง หมายถึง ผู้ปกครองหรือราชา 4) หลักการในการขึ้นนำซึ่งอาศัยความจงรักภักดี 5) รูปแบบความสัมพันธ์ส่วนตัว 6) ระบบการตอบสนองและตอบแทนโดยส่งมอบผลประโยชน์ 7) ลักษณะการดำเนินงานเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของผู้ปกครอง 8) การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอันเป็นส่วนหนึ่งของการจัดสรรบริการแก่ภาคประชาชน ทั้งนี้ งานศึกษาของ Harris et al. (2022, pp 94-105) ได้นำเสนอถึงเครือข่ายการอุปถัมภ์ทางเชื้อชาติต่อการบริการสาธารณะซึ่งทำให้การบริการสาธารณะมีลักษณะทางการเมืองมากกว่าที่จะให้บริการแก่สังคมและประชาชนอย่างทั่วถึง แต่การเสนอที่คะแนนในด้านดีของระบบอุปถัมภ์ทางการเมืองของ Toral (2021, pp 797-815) มาจากข้อมูลและข้อสรุปจากงานวิจัยของเขา เป็นการมองต่างมุมจากนักวิชาการอื่น ข้อมูลงานวิจัยที่สนับสนุนมุมมองของเขาพบว่า ระบบอุปถัมภ์ทางการเมือง จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับข้าราชการที่สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างดีมีประสิทธิภาพ การอุปถัมภ์สร้างความผูกพันในระดับสูง และสามารถทำให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้สามารถเข้าถึงทรัพยากรทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ ทำให้นักการเมืองเข้าถึงเทคโนโลยีที่จะสามารถนำปรับใช้ประโยชน์ในการกำกับดูแลทางการเมือง การอำนวยความสะดวก การ

จัดลำดับความสำคัญ การให้ความไว้วางใจ การคว่ำบาตรรวมถึงการสร้างแรงจูงใจได้เป็นอย่างดี ในทางตรงกันข้าม Wong (2022, pp 81-95) ใช้ตัวแบบของประเทศไทย ศึกษาการอุปถัมภ์ทางการเมืองตามระบบประชาธิปไตยของไทย พบว่าการอุปถัมภ์ทางการเมืองหลังปี 1992 เป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างนักธุรกิจการเมืองกับข้าราชการ (กรณีศึกษาจากข้าราชการตำรวจ) ส่งผลต่อการปฏิรูปนโยบายที่ออกแบบมาเพื่อเพิ่มความรับผิดชอบและป้องกันการใช้อำนาจในทางที่ผิดขณะเดียวกันก็เสริมสร้างการปรับโครงสร้างองค์กรและการบริหารเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ของการอุปถัมภ์ทางการเมือง ขณะที่ Dyzenhaus (2021) กลับมองต่างมุมว่า ในระบอบประชาธิปไตยหากรัฐบาลจัดสรรทรัพยากรแบบรวมศูนย์ รัฐบาลจะไม่สามารถใช้ระบบอุปถัมภ์และไม่สามารถสนับสนุนการจัดสรรทรัพยากรเชิงโครงสร้างได้ รูปแบบในการปกครองที่ผสมผสานเข้ากับระบบอุปถัมภ์คือรูปแบบของระบบรัฐสมบัติสมัยใหม่ (Neo Patrimonial System) ดังนั้น นักวิชาการจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงตรรกะของการจัดสรรทรัพยากรตามระบบอุปถัมภ์ โดยเฉพาะการทบทวนในสิทธิทางทรัพย์สิน การทุจริตและความเชื่อมโยงทางการเมือง โดยใช้เครือข่ายอุปถัมภ์เป็นเครื่องมือในการแข่งขันทางการเมือง Titeca (2006, pp 43-67) ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของระบบรัฐสมบัติที่ใช้กลไกเครือข่ายอุปถัมภ์เป็นเครื่องมือในการแข่งขันทางการเมืองทำให้เกิดอุปสรรคต่อการพัฒนา บทบาทของรัฐถูกมองว่ามีลักษณะเฉพาะบุคคลและผู้มีอำนาจเข้าควบคุมบริการของรัฐ Christian (2021, pp 41-51) อธิบายถึงรัฐสมบัติว่า Neopatrimonialism เป็นลัทธิการปกครองแบบมรดกในระบอบทุนนิยมใหม่ ซึ่งใช้กฎหมายที่สมเหตุสมผลผสมผสานกันภายในรัฐ เกี่ยวข้องกับการอุปถัมภ์ การแลกเปลี่ยน เครือญาติ ผู้ปกครอง การช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างผู้ปกครองกับข้าราชการ Broxmeyer (2019, pp 20-24) ชี้ให้เห็นถึงรัฐสมบัติหรือรัฐมรดกในอเมริกาช่วงสมัยประธานาธิบดี ทรัมป์ ได้ใช้ระบบอุปถัมภ์เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการคนที่ทรัมป์ต้องการเพื่อสร้างทีมบริหารประเทศโดยใช้ความรู้จักมักคุ้นมากกว่าความสามารถและความเชี่ยวชาญ จนเป็นบรรทัดฐานสู่รัฐบาลต่อมา ขณะที่ Lachmann (2011, pp 204-230) ให้ข้อสรุปมาก่อนหน้านั้นว่า ระบบทุนนิยมในอเมริกาสามารถผสมผสานเข้ากับระบบราชการได้เป็นอย่างดี ซึ่งเขาตั้งคำถามไว้ว่า ระบบข้าราชการแบบทุนนิยมสามารถสร้างระบบการปกครองแบบทุนนิยมได้อย่างไร Lachmann เห็นว่าระบอบประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งเปิดกว้างให้ชนชั้นสูงเข้าครอบงำได้ง่าย แม้ว่าจะมีการทำทลายอำนาจการปกครองจากชนชั้นสูงก็ตาม อย่างไรก็ตาม แนวคิดรัฐสมบัติหรือสมบัติ ยังถูกโต้แย้งว่าเป็นแนวคิดที่รวบรวมการอธิบายสิ่งต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันจนเสี่ยงต่อการสูญเสียในเชิงวิเคราะห์

ความเห็นต่อแนวคิดระบบอุปถัมภ์ของนักวิชาการไทย

การกล่าวถึงระบบอุปถัมภ์ของไทยทางวิชาการ นักวิชาการ เช่น Takantha (2020, pp 47-60) ได้ให้ข้อสรุปว่าระบบอุปถัมภ์เป็นเงื่อนไขหนึ่งในหลายเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย Sornsawatthaisong (2021, pp 1-18) มีความเห็นว่า ระบบอุปถัมภ์ในประเทศไทยไม่เอื้อต่อหลักธรรมาภิบาล หลักความเท่าเทียมและความเสมอภาค คล้ายกับแนวคิดในแง่มุมมองการเมืองของจิตร ภูมิศักดิ์ ที่มีความเห็นว่าระบบอุปถัมภ์ภายใต้สังคมนิยมเป็นสิ่งชั่วร้ายที่กีดกร่อนสังคมไทย (Jullapech, 2024) อย่างไรก็ตาม สมเกียรติ วันทนะ ไม่ถือว่าแนวคิดของจิตร ภูมิศักดิ์มีความสมบูรณ์นัก เนื่องจากว่า การศึกษาเป็นการศึกษาจากระบบศักดินาเพียงด้านเดียวไม่มีการศึกษาจากระบบอื่น ๆ (Wanthana, 1980) ทั้งนี้ Nonthapathamaduly (2015, pp 117-197) มีความเห็นว่า ระบบอุปถัมภ์เป็นกลไกทางสังคม ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันแนวคิดลัทธิสมบัตินิยมหรือมรดกนิยมในระบอบทุนนิยม ทั้ง

ยังมีความเห็นต่อนักวิชาการไทยว่าโดยส่วนใหญ่ยังคงมองระบบอุปถัมภ์ในแง่ลบ การนำเสนอแนวคิดในอดีตสามารถปลูกฝังความคิดทางวิชาการที่มีต่อระบบอุปถัมภ์ของไทยอย่างมาก เช่น Songprasat (1962, pp 86-108) มีความเห็นต่อระบบอุปถัมภ์ในระบบราชการที่เป็นไปในแง่ลบมากกว่าแง่บวกและมองถึงความขัดแย้งระหว่างระบบอุปถัมภ์กับระบบความยุติธรรมที่มีอยู่ในระบบราชการทำให้เกิดภาวะไร้คุณธรรม อย่างไรก็ตาม บทความที่มาจากการเรียบเรียงคำบรรยาย ปาฐกถาของ ป่วย อึ้งภากรณ์ ครั้งที่ 9 โดย Rapeephat (2005) นำเสนอถึงความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยที่มีลักษณะแบบเครือญาติ และมีความเห็นต่อไปว่าระบบอุปถัมภ์เป็นมุมมองในทางรัฐศาสตร์ และความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่มาจากความสัมพันธ์แบบตลาดคือความสัมพันธ์ที่นำไปสู่การทุจริตทางการเมือง เช่น การซื้อเสียง เป็นต้น ทั้งนี้ ถ้อยคำประโยคสั้น ๆ ในท้ายบทความนี้ของ ป่วย อึ้งภากรณ์ ที่ว่า “ความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ ควรเป็นเป้าหมายสำคัญ...ถ้า...ชาวชนบทสามารถช่วยเหลือตนเองได้...ย่อมเข้าใจได้เองว่า...ตนเองมีสิทธิเสรีภาพเหมือนผู้อื่น” อาจพิจารณาได้ว่า คำกล่าวมีนัยของความเชื่อที่ว่า บุคคลไม่เท่าเทียมแต่สามารถสร้างให้เกิดความเท่าเทียมกันได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Rapeethat (Mtichon, 2018) ซึ่งถือว่าระบบอุปถัมภ์เป็นระบบการแบ่งแยกกันทำหน้าที่ทางสังคม นอกจากนี้ ความเห็นของ laosriwong (2017) เชื่อว่าเครือข่ายของระบบอุปถัมภ์ดำรงอยู่ในการเมืองการปกครองของรัฐไทยตลอดเวลา และเป็นระบบความสัมพันธ์ที่ปรับตัวไปตามความเปลี่ยนแปลงของการเมืองและสังคม และพัฒนาไปสู่สิ่งที่ laosriwong เรียกว่ารัฐอันเป็นสมบัติของผู้มีอำนาจ อันมาจากแนวคิด Neopatrimonialism แนวคิดในทางสังคมของระบบอุปถัมภ์ของไทยโดย Na Nakhon (2018) เสนอว่า ระบบอุปถัมภ์เป็นหนึ่งในวัฒนธรรมที่อยู่คู่สังคมไทยมาช้านาน มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์ในแวดวงราชการ รัฐวิสาหกิจ อย่างไรก็ตาม Na Nakhon ยังได้มีความเห็นว่าระบบอุปถัมภ์จะมีทั้งข้อดี ข้อเสีย แต่มักถูกมองในด้านลบว่าเป็นหนึ่งในสาเหตุหลักที่บั่นทอนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กรภาครัฐ นำมาสู่หลากหลายปัญหา ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้ง การขาดขวัญกำลังใจ ความไม่เสมอภาคเป็นธรรม

ข้อสรุปเชิงเปรียบเทียบแนวคิดอุปถัมภ์

แนวคิดอุปถัมภ์ในความหมายทางสังคม หมายถึงการสนับสนุน การช่วยเหลือผู้ที่ยด้อยกว่า แนวคิดแสดงถึงการมีลำดับชั้นทางสังคม แนวคิดหมายรวมถึงหน้าที่ในการต้องดูแลผู้ที่ยด้อยกว่า เป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในรูปแบบต่างตอบแทน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเงินหรือทรัพยากรอื่น ๆ ตามแนวคิดของ Baldick (2018, pp 219-234) อย่างไรก็ตาม การดูแลผู้ที่ยด้อยกว่าถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบ และทำให้ผู้ดูแลหรือผู้สนับสนุนได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้สูงส่ง ในองค์กรทางสังคมระดับปฐมหรือระดับครอบครัว พ่อแม่ถือเป็นผู้ที่มีหน้าที่อุปถัมภ์บุตรซึ่งบุตรต้องมีความกตัญญูต่อพ่อแม่หรือญาติพี่น้องที่คอยให้การอุปถัมภ์ รูปแบบการอุปถัมภ์ดังที่กล่าวมา Hiebert (2018, p 124) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ Anthropological Insights for Missionary นอกจากนี้ สังคมระดับปฐมจะขยายสู่การอุปถัมภ์ที่ใหญ่ขึ้นเป็นระดับชุมชน หมู่บ้านและท้องถิ่น วัฒนธรรมอุปถัมภ์ถูกเชื่อมโยงไปสู่สังคมการเมือง ทำให้เกิดโครงสร้างความสัมพันธ์ระบบอุปถัมภ์ในสังคมทั่วไปและสังคมการเมืองที่นำไปสู่การทุจริต คอร์รัปชัน ตามแนวคิดของ Robert (1975, pp 725-740) อย่างไรก็ตาม Toral (2021, pp 797-815) ได้สรุปงานศึกษาของตนเองว่า ด้านดีของระบบอุปถัมภ์ทำให้ได้บุคลากรที่ดีมีประสิทธิภาพเข้ามาทำงาน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องพิจารณาคำว่าอุปถัมภ์ที่เกิดขึ้นในยุคกลางซึ่งได้นิยามความซื่อสัตย์สุจริตให้เป็นองค์ประกอบ

สำคัญระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับการอุปถัมภ์เข้าไปด้วย ทั้งนี้ แนวคิดนี้ริเริ่มจากชนชั้นอัศวิน ในปลายยุคกลางจนถึงยุคการฟื้นฟูวิทยาการ ซึ่งมีการอุปถัมภ์ศิลปินเพื่อสร้างผลงานสถาปัตยกรรม งานศิลปะ ดนตรี ทำให้เกิดมรดกดังกล่าวตกทอดสู่ปัจจุบัน ศิลปินผู้ได้รับการสนับสนุนต้องมีความซื่อสัตย์ และต้องให้คำมั่นสัญญาถึงความสำเร็จของผลงานที่ตอบสนองตรงตามความต้องการของผู้อุปถัมภ์ อันเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน รูปแบบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดที่ Charoen (1998, pp 65-92) นำเสนอว่า ผู้อุปถัมภ์พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือผู้อ่อนแอกว่า หรือผู้ถูกกดขี่ มีคุณธรรม มีจิตใจสุภาพอ่อนโยน มีความเสียสละขณะเดียวกัน ผู้รับการอุปถัมภ์ จำเป็นต้องมีความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี ทำให้ลักษณะของรูปแบบอุปถัมภ์ด้านบวกนี้ ถูกนำไปใช้เป็นกลยุทธ์ตลาดเชิงสัมพันธ์ตามที่ Renart (2001, pp 75-83) และ Morgan, et al (2000, pp. 71-87) นำเสนอ เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับธุรกิจไม่เพียงเท่านั้น แนวคิดอุปถัมภ์ทางธุรกิจยังให้ความสำคัญแก่ลูกค้าผู้อุปถัมภ์สินค้า ด้วยการประเมินความคาดหวังและการสนองตอบต่อความพึงพอใจของลูกค้าตามที่ Briggsel, et al (2007, pp 1144-1151) Chinyeru & Chituru (2020, pp 18-32) นำเสนอ นอกจากนั้น แนวคิดอุปถัมภ์ยังได้นำไปใช้ เป็นกลยุทธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในหลายประเทศเพื่อดำรงไว้เป็นมรดกโลก ในยุค 3.0 โดยมีความพยายามสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วม ตามที่ Sacco, et al (2018) ได้นำเสนอถึงการเปลี่ยนผ่านทางวัฒนธรรมการอุปถัมภ์จากยุคกลางที่เปลี่ยนผ่านสู่ยุค 2.0 และ 3.0 ในทางตรงกันข้าม การนำเสนอถึงการอุปถัมภ์ในด้านลบโดยเฉพาะในทางการเมืองและในระบบราชการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศถูกมองว่าเป็นสิ่งชั่วร้าย เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาและเป็นการจำกัดการบริการของรัฐต่อภาคประชาชน ทั้งนี้ Titeca (2006, pp 43-67) ได้นำเสนอระบบอุปถัมภ์ภายใต้ลัทธิสมบัตินิยมหรือมรดกนิยม (Patrimonialism) อันหมายถึงทรัพยากรและทรัพย์สินต่าง ๆ เป็นเสมือนทรัพย์สินสมบัติของผู้ปกครองและชี้ให้เห็นว่า ระบบอุปถัมภ์ถูกใช้เป็นกลไกของลัทธิดังกล่าว นอกจากนั้น Hamilton (2010, pp 137-165) ยังมีความเห็นอีกว่า ระบบอุปถัมภ์เป็นเหตุของการละเมิดจริยธรรม การละเมิดสัญญา การปกปิดความผิด การเรียกรับเงินหรือสินบน เป็นต้น ภายใต้ลัทธิมรดกนิยมนี้ Broxmeyer (2019, pp 20-24) ชี้ให้เห็นถึงระบบอุปถัมภ์ที่เป็นกลไกในการบริหารจัดการคนของประธานาธิบดีทรัมป์ โดยไม่ได้คำนึงถึงความเหมาะสมของความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญ ข้อเสนออีกประการหนึ่งของ Lachmann (2011, pp 204-230) คือการที่ระบบราชการในสหรัฐอเมริกามีความเข้ากันได้กับระบบอบทุนนิยมและสังคมประชาธิปไตยเอื้อต่อการถูกรวบงำจากชนชั้นปกครอง สำหรับแนวคิดอุปถัมภ์ในทางวิชาการของไทยส่วนใหญ่ก็ยังคงชี้ให้เห็นถึงข้อเสียมากกว่าข้อดี และมองว่าทำให้เกิดอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม Nonthapathamadulya, (2015, pp 117-197) มีความเห็นตรงกับ Titeca และ Lachmann ว่าระบบอุปถัมภ์คือกลไกในระบบอบทุนนิยม อย่างไรก็ตาม ยังมีความเห็นด้านลบแบบเข้มข้นของนักวิชาการต่อระบบอุปถัมภ์ดังเช่นแนวคิดของ Songprasat (1962, pp 86-108) ซึ่งได้นำเสนอแนวคิดและความเห็นที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดของนักวิชาการรุ่นต่อ ๆ มา การเปรียบเทียบแนวคิดอุปถัมภ์ทั้งด้านลบและด้านบวกสามารถแสดงได้ดังในตารางที่ 1 (Table 1)

Table 1. Comparison of Patronage Concepts Based on Positive and Negative Assumptions

Patronage Concept	Positive	Negative
Patronage in the Middle Ages and Renaissance	- Supporting the inferior - Helping and supporting each other like father-son -Exchanging in the social economy, and a secure life - Producing world heritage value pieces of architectural, artistic - Integrity, discipline, Punctuality, loyalty, sacrifice, and ethics	- Using social influence from influential or high society people. -Artwork does not reflect the spiritual values of the creator or producer but serve economic interests - Exploitation and Oppression from Patrons
The concepts for application with social and cultural resources	- Conservation strategy, Global resource, cultural, and heritage world - Participative building in resource conserving the cultural heritage of the country. - Courage, Confidence, Initiative and Clarity	
Concepts for application with Business Economy	- Used as a relationship marketing strategy - Response according to expectations, needs, satisfaction, honesty, straightforward, fair service, equality, and fairness, - Reward customers as patrons	- dishonesty - Self-interest - Taking unfair advantage
The concept of application with politics and public service	- Utilizing in employees' selection to respond efficiently and well results in public services. - As a tool for public participation in building - Able to build a good political patronage system	- Marketing relation building such as vote buying - A conflict problem, equality, and fairness. - Misappropriation of public resources for personal gain
Linking concept to economy, social, and cultural political structures in patronage, calling the patronage system		- Patronage of one's own partisan - Corruption - Conflict issues - Lack of morale - Performance efficiency is lacking

อภิปรายแนวคิดอุปถัมภ์

การนำเสนอแนวคิดอุปถัมภ์ในบทความนี้พิจารณาถึงนิยามที่มีมาแต่ดั้งเดิมตั้งความหมายที่ Hiebert (1986) อธิบายไว้ในหนังสือ “Anthropological Insights for Missionaries” ทำให้เห็นถึงนัยของจุดประสงค์ในการอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมซึ่งแสดงให้เห็นสถานภาพ ศักดิ์ศรีและลำดับชั้นทางสังคม และเมื่อ

พิจารณาถึงความไม่เท่าเทียม ทั้งทางกายภาพ เช่น ความสูงต่ำ ดำขาว โดยเฉพาะความไม่เท่าเทียมกันของสถานะภาพทางสังคม เช่น หน้าที่ทางสังคม ระดับชั้นทางสังคม และความไม่เท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจ เช่น ความยากจน ความร่ำรวย จะพบว่าความไม่เท่าเทียมข้างต้น ดำรงอยู่ในสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน ดังนั้น ต้องยอมรับว่าความไม่เท่าเทียมคือปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นและเป็นไปตามธรรมชาติในทุกสังคมทั่วโลก ทุกยุคสมัย และยังสามารถพิจารณาข้อสนับสนุนจากกระบวนทัศน์ที่นำเสนอโดย Kolhatkar (2024) Pollard (2024) Charoen (1998) และบุคคลอื่นภายใต้ความเชื่อที่ว่ามนุษย์ไม่มีความเท่าเทียมกัน และความไม่เท่าเทียมกันดังกล่าว สามารถนำไปใช้เป็นกลไกการอุปถัมภ์เพื่อสร้างการพัฒนาและความเสมอภาค สอดคล้องกับคำกล่าวในปาฐกถาของป๋วย อึ๊งภากรณ์ซึ่ง Songprasat (1962) นำมาเรียบเรียงเป็นคำบรรยายไว้ในบทความของเขา คำบรรยายกล่าวถึงการสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเอง เพื่อให้คนในสังคมสามารถนำพาสังคมไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ และจะทำให้เกิดความเสมอภาค ทั้งนี้ Toral (2021) แสดงข้อค้นพบจากงานศึกษาของเขาให้เห็นว่า ระบบอุปถัมภ์ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในระบบราชการ ทว่าแนวคิดด้านลบได้อธิบายว่า ระบบอุปถัมภ์ซึ่งดำรงอยู่ตามธรรมชาติภายในสังคมได้ถูกนำไปไปเชื่อมโยงทางสังคมในทุกระดับตั้งแต่สังคมปฐม ผู้สังคมระดับชุมชนและท้องถิ่น ต่อเนื่องสู่สังคมระดับสูงจนเป็นเครือข่ายของการอุปถัมภ์ ทำให้เกิดโครงสร้างการอุปถัมภ์กลายเป็นระบบอุปถัมภ์ที่ปรากฏในองค์กรทางการเมืองและองค์กรราชการ สิ่งดังกล่าวกลายเป็นค่านิยมการแสวงหาผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นไม่เฉพาะประเทศไทย หากแต่เกิดขึ้นทั่วโลก จนนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ จำนวนหนึ่งทั้งในอดีตและปัจจุบัน เช่น Robert (1975) Chareonwongsak (2017) Sornsawatthaisong (2021) ต่างมีความเห็นว่า ระบบอุปถัมภ์เป็นสิ่งไม่ดี และอาจถึงขั้นชั่วร้าย ดังนั้น การแสดงออกทางวิชาการและการแสดงออกทางการเมืองโดยเฉพาะการแสดงออกทางการเมืองของประเทศไทย จึงสื่อถึงความกังวลต่อระบบอุปถัมภ์โดยเฉพาะในทางการเมืองและในระบบราชการของไทย โดยเห็นพ้องกันว่า ระบบอุปถัมภ์เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตย นอกจากนี้แนวคิดที่ได้จากการศึกษาเชิงโครงสร้างพบว่ามีกลไกของระบบอุปถัมภ์ดำรงอยู่ในระบบการเมืองและระบบราชการอยู่ตลอดเวลา ดังแนวคิดของ (Broxmeyer (2019) Hamilton (2010) และ laosriwong (2017) แม้ว่างานศึกษาที่นำเสนอแนวคิดดังกล่าวจะมีอยู่ไม่มากนัก ก็ตาม แต่แสดงให้เห็นว่า ระบบอุปถัมภ์ถูกใช้เป็นกลไกภายใต้ลัทธิมรดกนิยมหรือสมบัตินิยม (Patrimonialism) ของกลุ่มธุรกิจการเมืองและเกิดในทุนนิยมประชาธิปไตยทั้งในสหรัฐอเมริกาและประเทศตะวันตกอื่น ๆ ตลอดจนประเทศในแถบแอฟริการวมทั้งประเทศไทยด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1. ควรมีการศึกษาถึงการนำระบบอุปถัมภ์ไปใช้ในระบบทุนนิยมประชาธิปไตยต่อไปเพื่อให้ทราบและเข้าใจถึงการเชื่อมโยงเครือข่ายของระบบอุปถัมภ์ในทางการเมืองภายใต้ค่านิยมการแสวงหาผลประโยชน์ว่าประกอบด้วยลักษณะอะไรบ้าง
2. ควรศึกษาถึงปัจจัยที่มีลักษณะความหลากหลายของลัทธิสมบัตินิยมหรือมรดกนิยมซึ่งใช้ระบบอุปถัมภ์เป็นกลไกจนทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการสูญเสียประโยชน์ทางการวิเคราะห์ เพื่อให้ทราบว่า

ความเสี่ยงต่อการสูญเสียประโยชน์ดังกล่าวมาจากปัจจัยใดบ้าง โดยเฉพาะการศึกษาภายใต้บริบทการเมืองไทย ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเชิงวิชาการ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การศึกษาการนำระบบอุปถัมภ์เพื่อนำไปเป็นเครื่องมือภายใต้รัฐธรรมนูญในระบอบทุนนิยมรวมทั้งการแสวงหาแนวทางในการพัฒนาแนวคิดที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ด้านวิชาการ จะสามารถพัฒนาไปสู่การนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย เช่นกัน อย่างน้อยสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายหรือแนวทางในการป้องกันและสกัดกั้นธุรกิจการเมืองที่บั่นทอนการพัฒนาชาติ การจัดการปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ทั้งในภาครัฐราชการ ภาคการเมืองรวมทั้งภาคเอกชน

References

- Baldick, C. (2015). *Oxford dictionary* (4th ed.). Oxford University Press.
- Bendix, R. F. (2015). Patronage and preservation: Heritage paradigms and their impact on supporting “good culture.” *Universitätsverlag Göttingen*, 219–234.
- Briggs, E., Landry, D. T., & Daugherty, P. J. (2007). Patronage in continually delivered business service contexts. *Journal of Business Research*, 60(11), 1144–1151.
- Broxmeyer, J. D. (2019). The patrimonial turn in the American state. *Soc Ar Xiv Papers*, 28(2), 20–24. <https://doi.org/10.31235/osf.io/xj54q>
- Cartwright, M. (2020). Patrons & artists in Renaissance Italy. *World History Encyclopedia*. Retrieved from <https://www.worldhistory.org/article/1624/patrons--artists-in-renaissance-italy/>
- Chareonwongsak, K. (2017). Thailand 4.0 and cultural capital. Retrieved from <https://drdancando.com/thailand-4-0-and-cultural-capital/> (In Thai)
- Charoen, M. (1998). *European history 1. HI 351. Chapter 3: Feudal, manners, and heroic systems*. Rakhamhaeng University, 65–92. (In Thai)
- Chinyere, A.-E. B., & Chituru, O. C. (2020). Pandemic marketing strategies and customer patronage of SMEs. *Journal of International Conference Series*, 1(1), 18–32.
- Christian, V. S. (2021). Neopatrimonialism: A critical assessment. In W. Hout & J. Hutchinson (Eds.), *Elgar handbook on governance and development* (pp. xx–xx). Edward Elgar.
- Crozier, W. R. (2022). Motivations for patronage: Early modernist literature as a case study. *European Journal of Language and Culture Studies*, 1(6), 41–51.
- Deborah, N. O., & Okechukwu, A. J. (2023). Public relations strategies influence on customers’ patronage. *British International Journal of Business and Marketing Research*, 6(6), 1–20. <https://aspjournals.org/Journals/index.php/bijbmr/article/view/492>
- Donovan, R. J., & Rossiter, J. R. (1982). Store atmosphere: An environmental psychology approach. *Journal of Retailing*, 58(1), 34–57.
- Dyzenhaus, A. (2021). Patronage or policy? The politics of property rights formalization in Kenya. *World Development*, 146, 105580. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2021.105580>

- Faculty of Arts, Chulalongkorn University. (1990). *Civilization: Ancient–Middle Ages* [In Thai]. Chulalongkorn University Press.
- Hamilton, D. K. (2010). Patronage in Illinois: The political subjugation of public administration. *Review of Public Personnel Administration, 30*(2), 137–165.
- Harper, D. (2001–2025). Patronage. *Online Etymology Dictionary*. Retrieved from <https://www.etymonline.com/word/patronage>
- Harris, A. S., Meyer-Sahling, J.-H., Mikkelsen, K. S., & Schuster, C. (2022). Activating the “big man”: Social status, patronage networks, and pro-social behavior in African bureaucracies. *Journal of Public Administration Research and Theory, 33*(1), 94–105.
- Hiebert, P. G. (1986). *Anthropological insights for missionaries* (p. 124). Baker Academic.
- laosriwong, N. (2017). Patronage system in Thai politics. *Prachathai*. Retrieved from <https://prachatai.com/journal/2017/06/72194> (In Thai)
- Jennifer, S. (2024). *Ministering to families in crisis: The essential guide for nurturing mental and emotional health* (J. N. S. James & C. J. Diane, Eds., pp. 9–11). InterVarsity Press.
- Jullapech, T. (2024). Political thoughts of Jit Phumisak. *Journal of Social Research and Review, 47*(1), 269421. (In Thai)
- Kilroy-Ewbank, L., & Graham, H. (2024). Types of Renaissance patronage. *Smarthistory*. Retrieved from <https://smarthistory.org/types-of-renaissance-patronage/>
- Kolhatkar, S. (2024, March 25). Has capitalism been replaced by “technofeudalism”? *The New Yorker*. Retrieved from <https://www.newyorker.com/magazine/2024/04/01/has-capitalism-been-replaced-by-technofeudalism>
- Lachmann, R. (2011). American patrimonialism: The return of the repressed. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 636*(1), 204–230. <https://doi.org/10.1177/0002716210396814>
- Longman. (2024). *Dictionary of contemporary English* (6th ed.). Pearson Publishing.
- Matichon Online. (2018, September 19). M. R. Akin Rapeepat. *Matichon*. Retrieved from https://www.matichon.co.th/politics/news_1232899 (In Thai)
- Morgan, R. M., Crutchfield, T. N., & Lacey. (2000). Patronage and loyalty strategies: Understanding the behavioral and attitudinal outcomes of customer retention programs. In *Patronage and loyalty strategies: Understanding the behavioral and attitudinal outcomes of customer retention programs* (pp. 71–87). Springer.
- Na Nakhon, P. (2018). Patronage system in Thai society. *Prachachat Thurakit*. Retrieved from <https://www.prachachat.net/columns/news-264642> (In Thai)
- Nennaaton, A. A., & Ezema, K. S. (2016). Positioning strategies and customer patronage of fast-food firms in Port Harcourt, Nigeria. *European Journal of Business and Management, 8*(36), 63–74.
- Njelita, C. I., & Anyasor, O. M. (2020). Customer loyalty and patronage of quick service restaurants in Nigeria. *British Journal of Marketing Studies, 8*(2), 54–76.

- Nonthapathamadulya, K. (2015). Study of the patronage system and Thai social problems: Applications of social scientists. *Journal of Social Work*, 23(1), 117–197. (In Thai)
- O’Neil, R. M. (1975). Politics, patronage, and public employment. *Maurer School of Law: Indiana University*, 725–740. Retrieved from <https://www.repository.law.indiana.edu/facpub/2198>
- Ogbuji, C. N., Onuoha, A. O., & Abdul, U. (2016). Spatial layout and customer patronage of cinema firms in Port Harcourt, Nigeria. *International Journal of Research in Business Studies and Management*, 3(6), 44–50.
- One-day conference. (2024, April 15). *The art of asking: Strategies of patronage solicitation through the ages in music, literature, visual arts, and intellectual culture*. Utrecht University, Netherlands. Retrieved from https://www.musicologie.org/24/the_art_of_asking.html
- Parker, G. (1991). Patronage of letters in the early Roman Empire. *Akroterion*, 36(4), 140–152. <https://doi.org/10.7445/36-4-917>
- Phokinbunyarat, K. (2013). *Socialism and doing business under the patronage system* [Doctoral dissertation, Rangsit University]. (In Thai).
- Pollard, R. (2024). *Manorial system: Definition, overview & origin*. Retrieved from <https://study.com/academy/lesson/what-is-manorialism-definition-system.html>
- Rakwongwan, Y. (2009). Different contexts of modernity in Thailand. *Faculty Academic Journal KMITL Architecture*, 9(1), 33–42. (In Thai)
- Rapeephat, A. (2005). Patronage system and social development: One aspect of changing Thai society. *Puey Ungphakorn Special Lecture No. 9*. Thammasat University. <https://www.econ.tu.ac.th/uploads/archive/file/20200826/abdmpqswxyz0.pdf> (In Thai)
- Renart, L. G. (2001). Relationship marketing: Gaining competitive advantage through customer satisfaction and customer retention. *Journal of Consumer Marketing*, 18(1), 75–83. <https://doi.org/10.1108/jcm.2001.18.1.75.4>
- Sacco, P. L., Ferilli, G., & Blessi, G. T. (2018). From Culture 1.0 to Culture 3.0: Three socio-technical regimes of social and economic value creation through culture, and their impact on European cohesion policies. *Sustainability*, 10(11), 3923. <https://doi.org/10.3390/su10113923>
- Soest, C. V. (2010). What neopatrimonialism is: Six questions to the concept. *GIGA German Institute of Global and Area Studies*.
- Songprasat, T. (1962). Patronage system and merit system. *Journal of Public Administration*, 3(1), 86–108. (In Thai)
- Sornsawatthaisong, S. (2021). Perspectives on the patronage system and democracy in Thai society. *Scientific Journal, Manage Sakon Nakhon Rajabhat University*, 1(2), 1–18. (In Thai)
- Takantha, A. (2020). Patronage system: An obstacle to the development of citizens in Thailand’s democracy. *Journal Santisuk Periscope*, 1(2), 47–60. (In Thai)
- Titeca, K. (2006). Political patronage and political values: The development role of political patronage and its impact on shaping political values in rural Uganda. *Afrika Focus*, 19(1–2), 43–67.

- Toral, G. (2021). How patronage delivers: Political appointments, bureaucratic accountability, and service delivery in Brazil. *American Journal of Political Science*, 68(2), 797–815.
- Ugyel, L. (2014). Explaining hybridity in public administration: An empirical case of Bhutan's civil service. *Public Administration and Development*, 34(2), 109–122.
- Wang, A. H.-E. (2022). *Economic patronage and issue linkage (Working paper)*. Department of Political Science, University of Nevada, Las Vegas.
- Wanthana, S. (1980). Chit Phumisak's method studying in Thai society. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 10(7), 1–13. (In Thai)
- Willinsky, J. (2018). *The intellectual properties of learning: A prehistory from Saint Jerome to John Locke*. University of Chicago Press.
- Wong, K. (2022). Effects of political patronage upon police practices and police reforms during democratisation in Thailand in the period of 1992–2006. *Policing & Society*, 33(1), 81–95.